

Ekspонат miesiąca - Sierpień 2022 r.

W sierpniu jako ekspонат miesiąca proponujemy „kapsle” z grajewskich fabryk kleju z początku XX wieku. Są one najprawdopodobniej związane z fabryką mączki kostnej i kleju „Białostocki i Antonowicz”. Eksponaty do zbiorów Grajewskiej Izby Historycznej przekazał Krzysztof Piotr Gutowski.

Oba przedmioty zostały wykonane z cienkiej blachy metodą wytłaczania. Powstały one pod koniec XIX lub na początku XX wieku i służyły prawdopodobnie jako zwieńczenie zakrętek jakiś opakowań.

Pierwszy z kapsli ma kształt okrągły, a jego średnica wynosi 35 mm. Jego rant jest wywinięty na zewnątrz. W środku wytłoczone litery „B.A.”, otoczone stylizowanym, secesyjnym w charakterze rantem o średnicy 18 mm. Po obwodzie wypukłe i oddzielone pojedynczymi kropkami napisy: na górze „COLLE FORTE”, a na dole – „DE FRANCE”. [Całość można przetłumaczyć jako „francuski mocny klej”] również otoczone wypukłym okręgiem.

Drugi kapsel pierwotnie miał kształt owalny, z racji nie najlepszego stanu zachowania jest on obecnie w kształcie nieregularnym o wymiarach ok. 35 x 65 mm. W środku wytłoczone litery „B.A.H.” otoczone owalno-wrzecionowatym rantem. Na zewnątrz napisy: na górze „FABRYKA KLEJU”, na dole: „W GRAJEWIE” również otoczone analogicznym rantem.

Prezentowane eksponaty stanowią wartościowe źródło do poznania historii działalności gospodarczej i istniejących zakładów przemysłowych na przełomie XIX i XX wieku w Grajewie.

Od 1883 r. w Grajewie istniały zakłady chemiczne, jako jedne z 5 w Królestwie Polskim. W informatorze handlowym z 1889 r. wymieniona jest w Grajewie fabryczka kostna należąca do J. Hirschberga. Prawdopodobnie jest ona tożsama z tą wzmiankowaną w opisie powiatu szczuczynskiego z 1892 r. jako położoną o 1,5 wiorsty od Grajewa. Jednak w późniejszych materiałach źródłowych nie udało się jak na razie trafić na kolejne informacje o jej istnieniu. Z kolei fabryka chemiczna „Białostocki I.[cek], Antonowicz J.[osel] i S-ka”, produkowała mąkę kostną, klej kostny i tój kostny – potocznie była nazywana „kościarnią”, gdyż w procesie produkcji w niej produktów chemicznych wykorzystywane był kości zwierzęce. W 1892 r. zatrudniała 10 robotników, a w 1901 r. już 53 osoby (34 mężczyzn i 19 kobiet), w 1908 r. – 60 osób. Obroty roczne w 1901 r. wyniosły 82.200 rb, zaś w 1909 r. 57.500 rb. W tym czasie wyposażona była w: kocioł do wytopu tłuszczu /ogrzewany parą/, aparat do uzyskiwania ekstraktu, 4 hermetyczne kotły do rozgotowywania kości, maszynę do rozdrabniania kości, 2 sita do sortowania mączki i maszynę parową. Surowiec sprowadzano częściowo z Prus. Od 1910 r. pracowała z przerwami, by w 1914 r., gdy została przejęta przez Warszawskie Towarzystwo Akcyjne „Śrem”, definitywnie zakończyć swoją działalność. Być może w którymś okresie wszyscy trzej właściciele prowadzi wspólną działalność, stąd na jednym z „kapsli” litery „B.A.H.” [Białostocki, Antonowicz, Hirschberg]